

חידוש ה"חידוש" – כלל החורבן

(1) תוספתא מסכת עדויות (צוקרמאנדל) פרק א

משנכנסו חכמים בכרם ביבנה אמרו עתידה שעה שיהא אדם מבקש דבר מדברי תורה ואינו מוציא מדברי סופרים ואינו מוצא שנ' לכן הנה ימים באים נאם י"י והשלחתי רעב לארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמע דברי י"י ונע' מים ועד ים ומצפון ועד מזרח ישוטטו לבקש את דבר י"י ולא ימצאו דבר י"י זו נבואה דבר י"י זה הקץ דבר י"י שלא יהא דבר מדברי תורה דומה לחבירו אמרו נתחיל מהלל ומשמאי שמאי אומ' מקב חלה והלל אומ' מקבים וחכמ' אומ' לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא קב ומחצה חייב בחלה שנ' ראשית ערסותיכם חלה כדי עיסתכם וכמה עיסתכם כדי עיסת מדבר וכמה עיסת מדבר כעומר שנ' והעומר עשירית האיפה:

(2) מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה טז

ל' הוא. למה נאמר לפי שהוא אומר הזכר תקדיש לה' אלהיך הקדישו שתקבל שכר או אם הקדישו מוקדש ואם לא הקדשו אינו מוקדש ת"ל ל' הוא מכל מקום הא מה ת"ל הזכר תקדיש הקדישו לקבל שכר. כיוצא בו אתה אומר וביעור עליה הכהן עצים בבקר בבקר למה נאמר והלא כבר נאמר ולבנות און די בער הא מה ת"ל וביעור עליה הכהן עצים כדי שתקבל שכר כיוצא בו את הכבש אחד תעשה בבקר למה נאמר והלא כבר נאמר וחיהו און די עולה הא מה ת"ל את הכבש אחד תעשה בבקר לקבל שכר כיוצא בו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם למה נאמר והלא כבר נאמר הלא את השמים ואת הארץ אני מלא הא מה ת"ל ועשו לי מקדש כדי לקבל שכר על העשייה. כבר שבתו תלמידים ביבנה ולא שבת שם רבי יהושע וכשבאו תלמידי אצלו אמר להם מה דברים היה לכם ביבנה אמרו לו אחר כך רבי אמר להם ומי שבת שם אמרו לו ר' אלעזר בן עזריה אמר להם אפשר ששבת שם ר' אלעזר בן עזריה ולא חדש לכם דבר אמרו לו רבי כלל זה דרש אתם נציבים היום כלכם טפכם נשיכם וכי מה טף זה יודע להבין בין טוב לרע אלא ליתן שכר למביאייהם לרבות שכר עושי רצונו לקיים מה שנאמר י"י חפץ למען עזקו וגו' אמר להם אי זה דבר חדש יתר על זה **הריני כבן שבעים שנה** ולא זכיתי לדבר זה בלתי היום אשריך אברהם אבינו שאלעזר בן עזריה יצא מחלצין אין הדור יתום שרבי אלעזר בן עזריה שרוי בתוכו אמרו לו רבי עוד כלל זה דרש לכן הנה ימים באים נאם י"י ולא יאמרו עוד חיי י"י וגו' (ירמיה טז יד - טו) למה הדבר דומה לאחד שהיה מתאוה לבנים ונולדה לו בת נודר בחייה חזר ונולד לו בן הניח את הבת והיה נודר בחייה הבן. רבי שמעון בן יוחאי אומר למה הדבר דומה לאחד שהיה מהלך בדרך ופגע בו זאב ניצל ממנו והיה מתנה נסים שנעשו לו בזאב פגע בו ארי וניצל הימנו הניח מעשה זאב והיה מתנה נסים שנעשו לו בארי כיוצא בו דרש ויקרא שם המקום ההוא בית אל עבר שם הראשון ונתקיים השני כיוצא בו דרש ולא יקרא עוד את שמך אברהם עבר שם הראשון ונתקיים השני כיוצא בו דרש שרי אשתך וגו' עבר שם הראשון ונתקיים השני כיוצא בו דרש ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך וגו' שם הראשון נתקיים לו ושם השני נתוסף לו...

(3) תוספתא סוטה ז:ט-יב

- ט. מעשה בר' יוחנן בן ברוקה ור' לעזר חסמא שבאו מיבנה ללוד והקבילו פני ר' יהוש' בפקיעין אמ' להם ר' יהושע מה חידוש היה בבית המדרש היום אמרו לו תלמידיך אנו ומימך אנו שותין אמ' להם אי אפשר שלא יהא חידוש בבית המדרש שבת של מי היתה אמרו לו של ר' לעזר בן עזריה היתה אמ' להם היכן היתה הגדה הקהל את האנשים והנשים והטף אמ' להם מה דרש בה אמ' לו ר' כך דרש בה אם אנשים באו ללמוד נשים באו לשמוע טפילין למה הן באין כדי ליתן שכר למביאייהן
- י. ועוד אחרת דרש את ה' האמרת היום... וה' האמירך היום אמ' להם הקדוש ברוך הוא כשם שעשיתם אותי חטיבה אחת בעולם אף אני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם הבא
- יא. ועוד אחרת דרש דברי חכמים כדבונות וכמסמרות נטועים מה דורבן זה מכוין את הפרה להביא חיים בעולם אף דברי תורה אינן אלא חייך לעולם שנ' עץ חיים היא וגו' או מה דורבן זה מיטלטל יכול אף כך דברי תורה ת"ל וכמסמרות נטועים [או אינן חסירין ולא יתירין תלמוד לומר נטועים] מה נטיעה פרה ורבה אף דברי תורה פרין ורבינן בעלי אסופות אילו שנכנסין ויושבין אסופות אסופות ואומ' על טמא טמא ועל טהור טהור על טמא במקומו ועל טהור במקומו
- יב. שמה יאמר אדם בדעתו הואיל ובית שמיי מטמין ובית הלל מטהרין איש פל' אוסר ואיש פל' מתיר למה אני למד תורה מעתה ת"ל דברים הדברים אלה הדברים כל הדברים נתנו מרועה אחד אל אחד בראן פרנס אחד נתנן רבון כל המעשים ברוך הוא אמרו אף אתה עשה לכן חדרי חדרים והכניס בה דברי שמיי ודברי בית הלל דברי המטמאין ודברי המטהרין אמ' להם אין דור יתום שר' ליעזר שרוי בתוכו

(4) תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף ג עמוד א

תנו רבנן: מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר (בן) חסמא שהלכו להקביל פני רבי יהושע בפקיעין, אמר להם: מה חידוש היה בבית המדרש היום? אמרו לו: תלמידיך אנו, ומימך אנו שותין. אמר להם: אף על פי כן, אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש, שבת של מי היתה? - שבת של רבי אלעזר בן עזריה היתה. - ובמה היתה הגדה היום? אמרו לו: בפרשת הקהל. - ומה דרש בה? הקהל את העם האנשים והנשים והטף אם אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה באין? כדי ליתן שכר למביאייהן. - אמר להם: מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאבדה ממני! - ועוד דרש: את ה' האמרת היום... וה' האמירך היום אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם - אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם דכתיב שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנאמר: ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ.

תפלת השחר פרק רביעי ברכות כח.

ה"ג דלמא מעברין לך אמר לה יומא חדא נכסא דמוקרא ולמחר ליסבר. ולי"ג מעלין בקדש: כסא דמוקרא. * כוס זכוכית יקרה שקורין לה בלשון ישמעאל ערקי"א ואומרים בני אדם במשל הדיוט יוס אחד ישתמש בו בעליו ויתכבד בו ואס ישבר ישבר: לים לך חורסא. אין לך שערות לבנות של זקנה וגאה לדרשן להיות זקן: י"ח דרי חורסא. י"ח שורות של זקנה: קא הלשא דעסיא דר"ג. כשראה שנתוספו היום תלמידים רבים והיה דואג שלא יעגש צמיה שמנעס זימיו מלצא: דמליין קטמא. כלומר חף אלו אינס ראויים: טלויא. צספק שלא פירשוה מתוך שרבו התלמידים רב החדוד והפלפול: לאשיסא דביסיא דמשחקן. כותלי ביתו של ר' יהושע שהיו שחורות: שפחמי אסה. עושה פחמים וי"א נפח: נעניסי לך. דברתי למולך יותר מן הראוי: דלביש מדא. הרגיל ללבוש המעיל ילצש כלומר הרגיל בנשיאות יהיה נשיא: מזה בן מזה. כהן בן כהן זיה את מי חטאת: אפר מקלה. אפר הקלוי בתנורים וצכירות כלומר אפר סתם: שצס של מי היסה. צמסכת חגיגה: ואוסו תלמוד. ששאל תפלת ערבית רשות או חובה רשצ"י הוא: ונקרא פושע. המאחר כ"כ: מהפלל של מנחה. מאחר שהגיע זמנה כדי להקדימה בתחלת זמנה שלא יקרא פושע גם עליה: ואח"כ של מוספין. הואיל ואיחר * זמנה אינו עובר דהא אמרי רבנן ושל מוספים כל היום: שזו מלוה עוברת. ר' יהודה לטעמיה דאמר עד צצס שעות ותו לא: כי חלפי רבנן. תלמידים היוצאים מבית ר' נתן: מאן אמר הלכה צי מדרשא. מי מצני הישיבה אמר צצית המדרש שהלכה כר' יהודה: חדא היא לך או חדס היא לך. אחת היא לך שלא למדת דבר משמו של ר' יוחנן אלא זו בלצד לך צציה היא לך או חדסה היא לך שהיית סבור שאתה מן האחרים אמרה: ה"ג א"ל חדס היא לי דמספקא לי צר' יהושע בן לוי. סבור הייתי שר' יהושע בן לוי אמרה: אמר ריב"ל גרסי. ולי"ג דאמר: ממועד. מחמת שהעבירו מועדי התפלות וחסים יהיו נוגים ואסופים וכלים: נל

ושל מוספין כל היום. הקשה הרב רבינו שמשון ז"ל דאמרי' צפרק תמיד נשחט (דף נח). מוספין צצש ציזין צצע וכו"מ ה"מ למצוה אכל דיעבד כל יומא נמי זמניה הוא הרי * צתמורה (פ"ב ד' ד') משמע שהמוספין היו נשחטין עם התמיד ונקטרין עמו. ומירך דהתם מיירי צצנת * :

הלכה מתפלל של מנחה ואח"כ מתפלל של מוסף. מכאן יש ליחס צציה"כ להתפלל תפלת שחרית קודם שצ שעות ומחל"ה דהיינו קודם שיגיע שעת המנחה דאל"כ היו צריכין להתפלל תפלת המנחה קודם * והר"י אומר דאינו צריך דהא דקאמר שיתפלל תפלת המנחה קודם היינו צשיש לו לעשות צרכיו שלא יוכל להתפלל תפלת המנחה צמנה וצריך להתפלל שניהם מיד כגון שהיה לו ליך לסעודה גדולה כמו לנשואין ומתיירא שמה ימשוך צסעודתו או שישתכר אכל אס היה לו שעות להתפלל אחר תפלת מוסף תפלת המנחה צמנה אין לו להקדים תפלת המנחה אלא יתפלל כסדר מוסף ואח"כ מנחה: **בדמתרגם** רב יוסף על דאחרו זמני מועדיא.

ואי משמע צרגלים אין שייך לומר לשון איחור שהרי אין להם משלומין אלא ע"כ צתפלה משמע קרא: ציון

דלמא מעברין לך אמר לה [לשתמש אינש] יומא חדא בכסא דמוקרא ולמחר ליתבר אמרה ליה לית לך חירותא ההוא יומא בר תמני סרי שני הוה אתרחיש ליה ניסא ואהדרו ליה תמני סרי דרי חירותא היינו דקאמר ר' אלעזר בן עזריה * הרי אני כבן שבעים שנה ולא בן שבעים שנה תנא אותו היום סלקוהו לשומר הפתח * ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס שהיה ר"ג מכרו ואומר * כל תלמיד שאין תוכו כברו לא יכנס לבית המדרש ההוא יומא אתוספו כמה ספסלי א"ר יוחנן פליגי בה אבא יוסף בן דוסתאי ורבנן חד אמר אתוספו ארבע מאה ספסלי וחד אמר שבע מאה ספסלי הוה קא הלשא דעתיה דר"ג אמר דלמא ח"ו מנעתי תורה מישראל אחזו ליה בחלמיה הצבי חיורי דמליין קטמא ולא היא היא ליתובי דעתיה הוא דאחזו ליה תנא עדיות בו ביום נשנית וכל היכא דאמרינן בו ביום ההוא יומא הוה ולא היתה הלכה שהיתה תלויה בבית המדרש שלא פירשוה ואף ר"ג לא מנע עצמו מבית המדרש אפילו שעה אחת דתנן * בו ביום בא יהודה גר עמוני לפניהם בבית המדרש אמר להם * מה אני לבא בקהל א"ל ר"ג אסור אתה לבא בקהל א"ל ר' יהושע * מותר אתה לבא בקהל א"ל ר"ג והלא כבר נאמר * לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' א"ל ר' יהושע וכי עמון ומואב במקומן הן יושבין * * כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל את כל האומות שנאמר * ואסיר גבולות עמים ועתידותיהם שוסתי ואוריד כאביר יושבים * וכל דפריש מרובא פריש אמר לו ר"ג והלא כבר נאמר * ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון נאם ה' וכבר שבו אמר לו ר' יהושע והלא כבר נאמר * ושבתי את שבות עמי ישראל ועדיין לא שבו מיד התיירוהו לבא בקהל אר"ג הואיל והכי הוה איזיל ואפייסיה לר' יהושע כי מטא לביתה חזינהו לאשיותא דביתה דמשחרן א"ל * מכותלי ביתך אתה ניכר שפחמי אתה א"ל אוי לו לדור שאתה פרנסו * שאי אתה יודע בצערך של ת"ח * צמיה הם מתפרנסים ובמיה הם צוננים אמר לו נענית לך מחול לי לא אשגח ביה עשה בשביל כבוד אבא פיים אמרו מאן ניזיל ולימא להו לרבנן אמר להו ההוא כובס אנא אוילנא שלח להו ר' יהושע לבי מדרשא מאן דלביש מדא ילבש מדא ומאן דלא לביש מדא יימר ליה למאן דלביש מדא שלח מדך ואנא אלבשיה אמר להו ר"ע לרבנן טרוקו גלי דלא ליתו עבדי דר"ג ולצערו לרבנן א"ר יהושע מוטב דאיקום ואיזיל אנא לגבייהו אתא טרף אבבא א"ל ימזה בן מזה זיה ושאינו לא מזה ולא בן מזה יאמר למזה בן מזה מימך מי מערה ואפרך אפר מקלה א"ל ר"ע רבי יהושע נתפייסת כלום עשינו אלא בשביל כבודך למחר אני ואתה נשכים לפתחו אמרי היכי נעביד נעבריה * גמירי מעלין בקדש ואין מורידין נדרוש מר חדא שבתא ומר חדא שבתא אתי לקנאווי * אלא לדרוש ר"ג * תלתא שבתו וראב"ע חדא שבתא והיינו דאמר מר * שבת של מי היתה של ראב"ע היתה * ואותו תלמיד ר' שמעון בן יוחאי הוה: * וישל